

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Kulatý stůl s profesorem Jamesem Moliternem na téma „*Jak do výuky práva co nejlépe zapojit studenty?*“ a navazující ukázková hodina profesní etiky

Studenti i vyučující pražské právnické fakulty si již vcelku zvykli na to, že co chvíli mezi ně zavítá význačný právní odborník ze zahraničí. Většina akcí nicméně stále ještě dodržuje tradiční strukturu: přednáška následovaná dotazy z publika, případně seminář, na kterém se diskutuje o předem avizovaném textu, případu či tématu. Kulatý stůl a následná ukázková hodina profesní etiky, kterou na Právnické fakultě Univerzity Karlovy předvedl 3. listopadu 2015 profesor *James E. Moliterno*, byly v tomto smyslu mimořádné.

Setkání s profesorem *Moliternem*, působícím na *Washington and Lee University School of Law* v americké Virginii, se skládalo ze dvou částí. První hodinu probíhal kulatý stůl určený pouze vyučujícím fakulty. Během něho profesor *Moliterno* představil své zkušenosti s výukou práva a inovativními metodami výuky a následně odpovídal na otázky, které mu pražští učitelé se zájmem kladli. Hlavní téma kulatého stolu reagovalo na poptávku některých vyučujících fakulty – cílem bylo ukázat, jak je možné co nejlépe zapojit do výuky studenty, a to i ve větších skupinách. Ve druhé části akce, která již byla otevřená i studentům fakulty, bylo úkolem profesora *Moliterna* předvést své výukové metody v praxi. Učitelé mohli sledovat, jakým způsobem dokázal odučit interaktivní ukázkovou hodinu na téma profesní etiky se skupinou studentů, které viděl poprvé v životě a kterých bylo zhruba stejně jako na průměrném fakultním semináři, tj. okolo čtyřiceti. Následně měli studenti i vyučující možnost ještě téměř půl hodinu s profesorem *Moliternem* debatovat o výuce práva i profesní etice.

Co konkrétně tvořilo obsah jednotlivých částí setkání s profesorem *Moliternem*? Hned v úvodu kulatého stolu profesor *Moliterno* zdůraznil, že je velkým zastáncem zážitkového vzdělávání (*experiential education*), tj. vzdělání postaveném na zkušenosti, že studenti se dobře učí v situaci, kdy bezprostředně aplikují získané teoretické poznatky, kdy sami věci zkouší. Právě prostřednictvím snahy vyřešit konkrétní příklad či naformulovat konkrétní právní dokument, a s tím souvisejícím zážitkem či zkušeností, bývá podle něj učení nejefektivnější. Proto do výuky často zařazuje tzv. simulace (*simulations*), ve kterých studenti řeší konkrétní úkoly, se kterými se v praxi právníci setkávají (rozhovor s klientem, příprava žaloby apod.). Cílem je veškerou látku, kterou vyučující vyloží, co nejdříve nechat studenty procvičit – při scénce či psaní dokumentu se teprve ukáže, jak a jestli vůbec výkladu rozuměli, a sami si uvědomí, co vlastně na dané látce nepochopili.

Následně profesor *Moliterno* vyvracel námitky, které bývají proti interaktivní výuce práva opakovaně vznášeny snad ve všech zemích. Stihne se prostřednictvím takto pojaté výuky vůbec něco probrat? Ano, byť o něco méně, než když učitel jen přednáší. Látka studenty ovšem více baví, porozumí jí do větší hloubky a získají k ní vztah. Neustálé změny právního řádu navíc ukazují, že namísto znalosti konkrétních právních ustanovení dává daleko větší smysl se ve výuce soustředit na stěžejní principy a myšlenky dané právní oblasti, neboť řada konkrétních pravidel se promění dřív, než studenti dokončí fakultu. Řada učitelů (včetně kolegů profesora *Moliterna* ve Spojených státech) se dále obává, že když výuku pojmu interaktivně a budou vyžadovat aktivitu studentů v seminářích, nebo dokonce i v přednáškách, studenti s nimi nebudou interagovat. Zkušenost profesora *Moliterna* mluví opačně: vyučoval právo ve dvanácti různých zemích, od Spojených států přes Slovensko, Arménii a Gruzii až po Čínu a Japonsko, a nikde se mu ještě nestalo, že by se studenti do hodiny nakonec nezapojili. Ano,

někteří reagují více než jiní a zejména v úvodu je potřeba vytipovat si ty, kteří se již během krátkého úvodního výkladu zdají nejvíce otevření a komunikativní. Obecně ovšem platí, že do dobře postavené hodiny se nechá vtáhnout každá skupina.

Upřímně znělo přiznání, že interaktivní způsob výuky stojí sice učitele víc energie, ale víc energie mu také vrací. V osobně laděné poznámce se profesor *Moliterno* svěřil, že bývá před prvními hodinami na začátku semestru, i po desítkách odučených let, vždy trochu nervózní. Obává se, zda se mu hodiny povedou. Výuka tedy pro něj neznamena výhradně rutinu, ale vždy i trochu překvapivosti, která udržuje jeho i studenty ve střehu.

Dalším podstatným konstatováním bylo, že interaktivní způsob výuky není omezen jen na některé právní oblasti, ale je možné ho použít při výuce jakéhokoli předmětu. Dokladem toho je i unikátní publikační řada nakladatelství *West Academic* s názvem *Experiencing Law Series*, která tradiční právní předměty jako civilní proces či trestní a rodinné právo vykládá a současně doplňuje o cvičení a modelové situace navržené tak, aby umožňovaly studentům okamžitě procvičit získané vědomosti. S licencí vyplývající z rozdílností právních kultur jistě mohou být inspirací i pro české učitele. První díl, věnovaný občanskému procesu, zpracoval právě profesor *Moliterno*.

Součástí výuky bývají i pravidelné domácí úkoly. Jak s nimi ale má vyučující pracovat, pokud chce studentům poskytnout zpětnou vazbu (aby neztráceli motivaci úkoly vypracovávat) a současně nepřijít o veškerý volný čas? Například tak, že z padesáti zaslanych úkolů přečte jen deset, z nich vybere dva až tři typické, a ty posléze rozebere v hodině. Řada studentů nepochybně odevzdala typově podobné úkoly, takže i oni obdrží částečnou reflexi svého úkolu. I částečná zpětná vazba je přitom podle profesora *Moliterna* pro studenty přínosnější než žádná v situaci, kdy není v jeho možnostech poskytnout každému podrobný rozbor jeho práce.

Na druhou část setkání s profesorem *Moliternem* se vyučující fakulty přesunuli od stolu uprostřed místnosti na židle po okrajích a svá místa přenechali studentům fakulty, kterých dorazilo něco přes čtyřicet. Přišli s nejasným očekáváním, že zažijí ukázkovou hodinu na některé z témat profesní etiky. Nakonec zažili dvě půlhodinové ukázky z výuky profesora *Moliterna*, kterou běžně chystá pro své americké studenty práv. První se věnovala konfliktu zájmů advokáta, druhá hledání hranice mezi poskytováním rady klientovi a naváděním ho k protiprávnímu jednání. Společně jim oběma bylo, že po několikaminutovém teoretickém úvodu postavily studenty před konkrétní problém. *Představte si, že souhlasíte, že budete zastupovat nepříliš majetného klienta u soudu za polovinu vašeho běžného honoráře, a druhý den vám zavolá jeho otec, že se o celé situaci dozvěděl a rád by vám doplatil druhou polovinu honoráře. Přijmete ho? Odmítnete? Vyžádáte si čas, abyste se mohli poradit se svým klientem? Jak ovlivní klientovu důvěru ve vás, že jste o penězích od jeho otce vůbec uvažovali? A jak vlastně svému klientovi vysvětlíte, že jste vůbec jeho otci prozradili, že ho zastupujete?* Všechny otázky se týkají konkrétního, dobře představitelného případu, který se před studenty postupně plasticky vykresluje. Postupně se např. dozvídají, jaký mají klient a jeho otec vztah (značně konfliktní) či za jakých okolností se klient dozvěděl, že s vámi jeho otec mluvil (náhodou přes zeď, aniž to jeho otec věděl). Příklad se tím proměňuje, což modifikuje i odpovědi na výše uvedené otázky. Vůbec nejdůležitější ovšem je, že studenti neuvádějí argumenty či odpovědi obecně („Měl by si dát pozor, aby neztratil důvěru svého klienta“), ale zcela konkrétně. Profesor *Moliterno* se proměňuje z klienta mluvícího s advokátem v otce na telefonu a zase zpět a nechává vždy jednoho studenta před celou třídou odpovídat tak, jak by odpovídal, kdyby skutečně byl oním advokátem, který hovoří se svým klientem či jeho otcem. Studenty v roli jednotlivých postav mění, čímž je udržuje v napětí, a dobře funguje i neustálé přidávání dalších informací, které studenty nutí ověřovat svůj názor v nových situacích, čímž postupně

odhalují východiska a principy, na jejichž základě si jednotlivé názory vytvořili. Co chvíli se profesor zeptá celé třídy, zda by někdo nabídnuté peníze vzal či zda někdo shledává v počínání advokáta nějaký přestupek proti pravidlům profesní etiky. Ukázka hodiny končí tím, že studenti formulují pravidla, která je třeba dodržovat proto, aby mohla třetí osoba platit za služby advokáta, neboť plošně je zakázat by nebylo praktické.

Studenti se zapojují, během půl hodiny se jich v ústřední roli vystřídá nějakých pět až sedm, ostatní vyjadřují svůj postoj v hlasování, nebo se zapojují do závěrečného formulování pravidel. V místnosti je cítit energie a očekávání toho, co přijde, přičemž studenti neodcházejí jen s nekonkrétním zážitkem, že zažili pěknou hodinu, ale s plastickou představou jedné konkrétní situace, která je může v praxi potkat, jasným způsobem jejího řešení a zformulovaným obecným pravidlem ošetřujícím platby třetích osob za služby advokátů.

Na závěr se sluší poznamenat, že profesor *James E. Moliterno* patří i v náročné americké konkurenci mezi nejlepší profesory ve svém oboru. Působí jako profesor práva na *Washington and Lee University School of Law* v americké Virginii a specializuje se na právní vzdělávání a profesní etiku právníků. Zásadním způsobem se podílel na reformě kurikula právnické fakulty této univerzity ve prospěch interaktivních, prakticky orientovaných metod výuky. Mnoho let působil jako ředitel programu zaměřeného na rozvoj právních dovedností studentů a právních klinik na *College of William & Mary*, druhé nejstarší americké univerzity a nejstarší právnické fakultě v zemi, za což byl i oceněn americkou advokátní komorou (*American Bar Association*). Kurzy právních dovedností a profesní etiky vyučoval během 30 let na šesti různých právnických fakultách a profesní etikou a reformou právnického vzdělávání se zabývá i mezinárodně. Jak již bylo uvedeno, působil v regionech střední a jihovýchodní Evropy a ve východní Asii (např. Číně, Indonésii či Thajsku).

Za Právnickou fakultu UK zorganizovalo celou akci Mezioborové centrum rozvoje právních dovedností, které se na PF UK od roku 2013 věnuje podpoře prakticky orientované výuky na PF UK (více viz na webu www.pravnidovednosti.cz). Za iniciativu celé akce je třeba poděkovat neziskové organizaci *Pro bono alliance*, za finanční podporu potom americké ambasádě a *AK Kinstellar*.

Michal Urban*

* JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze. E-mail: urbanm@prf.cuni.cz. Text vznikl v rámci realizace programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově (PRVOUK) č. 17.